

4. Sayımız Çıkarken: Sinemada Kadın Ellerin SineFilozofisi

Serdar Öztürk

Avcılık-Toplayıcılık dönemine dair insanlık tarihi anlatılarında toplayıcılık, avcılık dönemine göre daha geride kalır. Tarihsel anlatının bizatihi kendisinin erkek-egemen topluma göre şekillenmesi anlatının nasıl bir biçim alacağına da şekil verir ve avcılık yapan “erkek elleri”, toplayıcılık yapan “kadın elleri”nin önüne geçer. Tarihsel anlatıyı yazanların, çizenlerin ve hatta filmlerini yapan ellerin çoğunluğu erkek elleriyse silahları kavrayan ve o silahlarla bir tarafta hayvanların, diğer tarafta hem kendi hemcinsleri erkekler başta olmak üzere zaman zaman kadın ve çocuk üyelerini de avlayan erkek elleri birincil konumlanmada yer alır. Erkek ellerinin yaptıkları savaşlar ve politika, erkek ellerinin ürettikleri ekonomi, yönettikleri para, o ellerin ürettiği yazılar, çizimler, heykeller, felsefe ve sonra yaptığı film zirvedeki konumunu korur. Tarih, erkek elleri ve o ellerin yapıp etmelerinin tarihi olur.

Ellerin evrimleşmesine ilişkin teorilerde alet yapımı ve aletleri kavramanın etkin gerçekleştirilmesi başta gelir. Ama eller bir kere evrimleştikten sonra Frans de Waal’ın çalışmalarında olduğu gibi artık kökensel nedene bağımlı olmayan bir kullanım öne geçer. Başka anlatımla kullanım ya da sonuç nedene bağımlı kalmak zorunda değildir. Eğer eliniz varsa onu istediğiniz gibi kullanabilirsiniz. Günümüzde parmak uçlarıyla dokunmatik telefonlara dokunmak için evrimleşmeyen ellerimiz oldukça etkin, verimli ve hızlı bir şekilde tuşlar arasında dans eder. Sevdiğimiz birisinin saçını ve tenini okşamak için evrimleşmemiş elin bu kullanımı sinematik imajlarda kendisine oldukça fazla yer bulur. Sinema filmi üretmek için evrimleşmemiş el sinema üretmeye başlar. Deleuze bir erkek sinema yönetmeni olan Bresson’un ellerinin asıl yaratımı gerçekleştiren organ olduğunu söyler. Bresson’un elleri, der Deleuze, mikro mekân parçalarını bir araya getirerek hareket-zaman bloklarına yeni hayat verdi. Deleuze niçin kadın ellerini değil de Bresson’un ellerini örnek vermiştir? Tıpkı felsefede ve sanatın diğer alanlarında olduğu gibi Virginia Wolf’un “kendilerine ait odaları olmadıkları için...” ifadesinde gerekçesini bulan kadınların sinema alanında sayılarının azlığı? Ya da asıl maharetin kadın-oluş, hayvan-oluş ve başka oluşlara girmek olduğunu felsefesinin temeli haline getiren bir filozofun, cinsiyetlerin de ötesinde inorganik dünya ve oradan evrene uzanan insan-ötesi bir öznelliğin peşinde olması? Asıl öznelliğin zaman olması?

Kesin olan bir şey vardır: avcılık yapan erkek elleri ile toplayıcılık yapan kadın elleri oldukça farklıdır. Avcılık yapan eller silaha ve yok etmeye odaklandığında, zihin de yaratım yerine daha yok etmeye odaklı hale gelir. Yapılan antropolojik araştırmalar, kadınların erkeklere göre çok daha empatik enerjiye sahip olduğunu göstermektedir. Bunda kadın ellerinin doğanın içinde estetik ve sanatsal tarzda yaptıkları dokunmanın etkisinin payı olduğu ihmal edilemez. Kadın elleri, doğadaki bitkilere, hayvanlara silahla dokunmaz, doğrudan dokunur. Bitkilere dokunuş seçmeci olmak zorundadır, aksi takdirde *Into the Wild* filminde zehirli bitkiyi seçemeyen erkek elinde olduğu gibi var oluş tehlikeye girer. O el,

zehirli ile zehirsiz mantarı bilmek zorundadır. Kadın elleri, aynı zamanda insanlık tarihinin başından itibaren hamile oldukları sırada karınlarına dokunarak bebekleriyle temas kurmakta ve doğurduktan sonra da bizzat onların tenlerine dokunarak empatik enerjiyi güçlendirmektedirler. Bu enerji karşılıklıdır, bebekten anneye, anneden bebeğe empatik enerji alışverişi. Anneler aynı zamanda elleriyle bebeklerini kavramakta ve sütlerini emzirmektedirler. Kadın elleri, üretmek ve yaratmak yönelimlidir.

Antropolojik bulgularda kuyruksuz maymunlardan olan şempanzeler ile bonobolar arasındaki fark, ilkinin grup dışına karşı daha şiddete meyilli olmalarıdır. Tıpkı insanlar gibi grup içinde dayanışmayı merkeze alsalar bile, şempanzeler grup dışındaki ötekilere tehlikeli, şüpheli bakar ve herhangi bir sorun karşısında avcı ellerini devreye sokarak tehlikeyi bertaraf ederler. Ama bonobolar öyle değildir. Nedeni bonoboların dişilerin ittifakıyla yönetilmeleridir. Bonoboları büyük oranda dişiler ittifak kurarak yönetirler. Bonobolar aynı zamanda aralarındaki sorunları şiddetle değil cinsellik mekanizmalarını devreye sokarak çözerler. Bonobolar ellerini dokunma amaçlı olarak bol miktarda kullanmaktadırlar.

Sinemadaki imajlarda erkek elleri ile kadın elleri arasındaki farklar barizdir. Belmin Söylemez'in yönettiği *Şimdiki Zaman'* da Mina'nın yakın plandaki elleri kahve fincanını tutarak hikâyesini anlatır. Elin kahve fincanını her bir tutuşu tıpkı her bir satranç oyununun birbirinden farklı olması gibi kendi hikâyesini üretir. Belma Baş'ın *Zefir'*inde ormanlık dağ köyünde yaşayan Zefir'in elleri bitkileri, çilek gibi değişik meyveleri, yerdeki tırtılları (öldürmek için değil) ve ağaç üzerindeki sakızları toplarken doğayla bütünleşmekte ve doğadaki varoluşa yer açmaktadır. Doğa üzerinde egemenlik kurmak için değil doğa "ile birlikte" mantığı ve duygusu o ellere içkindir. Oysa Tunç Okan'ın *Otobüs'*ünde yakın planda gördüğümüz eller, Stockholm meydanına simsarcı tarafından bırakılmış otobüsün kapısını açmaya çalışan polis ile kapının açılmasını engellemeye çalışan işçinin elidir. Bu erkek elleri avlanma ve avlanmama mantığında çalışan ellerdir. Bela Tarr'ın *Karanlık Harmoniler'*indeki erkek elleri grup halinde hastaneyi basarak hastanedekileri döverler. Döven bedenler dövdükleri bedenler arasında zaman zaman sopaları koyarlar. Eller sopayı kavrar, kavranılan sopalarla yıkım gerçekleşir. Yaratım değil yıkım... Aynı eller banyoya girdiklerinde ve pörsümüş ve çaresiz çırlıçplak bir beden gördüklerinde bir şey yapamaz. Eller aşağıya iner ve Spinoza'nın bir beden neler yapabileceğini halen bilmiyoruz sorusunun ilginç yanıtlarından birisiyle karşılaşırız: Bir beden, kendilerini ve diğerlerini göremeyen kişilerin ellerini eylem yapmaktan alıkoyabilir.

Filmlerde kadınlar dokunarak yaşama hayat vermekte, her daim bir umut olabileceğini bizlere sezdirmektedir. Antonioni'nin *Macera'*sında Claudio, pişman bir vaziyette banka çökmüş Sandro'ya eliyle dokunur ve film biter. Claudio kendisini diyalogla değil eliyle en iyi şekilde ifade eder. Ingmar Bergman'ın *Bir Evlilikten Manzaralar'*da eşinden niçin boşanmak istediğini kadın avukata anlatan yaşlı kadın, yaşamı bu kurumsal aidiyet bağı içinde hissedemediğini ve deneyimlemediğini elleriyle masaya dokunarak gösterir. "Masaya dokunduğumu biliyorum ama hissedemiyorum." Bilmek, hissetmek anlamına gelmez ve hisler ellerden geçerek bedenimizde titreşimler yaratır. *Paris Büyüsü'*nde molar çizgilerden kaçmak isteyen yaşlı kadına yardım etmek için yersizyurtsuzlaşan yaşlı kadının yeğeni Fiona

nihayetinde New York'ta bir binanın tepesine yaşlı kadına ulaştığında ilk eylemleri elleriyle dokunmak olur. Eller sayesinde birbirlerinin seslerini yoklarlar. Eller artık bu durumda yaratmanın pür kanalları hallerine gelir.

Deleuze, sinemanın hareket-zaman bloklarının kendine özgü daha yaratımcı boyuta gelmesi için Bresson'u örnek vermişti. Günümüzde şiddet imajlarının, klişe imajların ve giderek yaratıcı olmaktan uzaklaşan komediyi komediyi olmaktan çıkaran ve duyu-motor mekanizmamızın Bergsoncu anlamda otomatik tarzda işleminin dışına çıkamayan imajlardan kurtuluşta bol bol yaratıcı ele ihtiyaç vardır. O eller vasıtasıyla kirletilen gözlerimizin giderek kirlerinden arınması ve yaşamın yeni olanaklarını hem sinema içinde hem de sinema dışında arayan alternatif gözler üretme olanağımız olabilir. Aynı zamanda o eller, avcılık toplayıcılık döneminde çoğunlukla es geçilen toplayıcı kadın elinin, avcı eline göre nasıl yaşamda fark yarattığını hissetmemize yardımcı olabilir. Sinemada eller silah yerine her zaman yanından geçtiğimiz ama görmediğimiz nesnelere ve hayvanlara, her zaman yanlarında yer aldığımız halde göremediğimiz insanlara dokunmaya başladığında motor-duyu mekanizmamız bozulmaya başlamış demektir. Bu da düşünmenin başladığı andır, çünkü düşünme arızalanmakla başlar. Arızalanmak için de kadın ellerine ihtiyaç vardır. Ve aslında daha da ötesine: Dünyanın Dişileşmeye İhtiyacı Var!